

Informatienota

Vergadering: Portefeuillehoudersoverleg
Economische zaken
Datum: 14 mei 2014
Locatie: Stadhuis Leiden
Agendapunt: 06
Kenmerk:

Onderwerp: Wat speelt er op het gebied van Economische zaken?

Kennisnemen van:

De inhoud van de bijgevoegde bijlagen waarin per project een beknopt overzicht is gegeven van de status en inhoud, welke (vervolg) producten er zijn, wat de belangrijkste resultaten tot nu toe zijn en welke uitdagingen er liggen voor de komende tijd.

Toelichting:

Op 14 mei 2014 komt het portefeuillehoudersoverleg Economische zaken van Holland Rijnland voor de eerste keer in de nieuwe samenstelling na de verkiezingen bij elkaar. Om de leden van het portefeuillehoudersoverleg kort en bondig te informeren over wat er speelt op het gebied van Economische zaken is per project een format gemaakt met de - voor dat moment - meest relevante en belangrijkste informatie. Het is een soort overdrachtdossier van het "oude" aan het nieuwe" portefeuillehoudersoverleg Economische zaken.

De onderwerpen, die worden genoemd, zullen voor een belangrijk deel ook de agenda bepalen van het portefeuillehoudersoverleg in de komende maanden. De uitkomsten van de #Kracht 15-discussie, die momenteel volop wordt gevoerd, zullen bepalend zijn of deze onderwerpen verder worden opgepakt en zo ja, door wie op welk bestuurlijk niveau. Deze notitie wil echter hier niet op vooruit lopen.

Subregionale samenwerking

Steeds meer werken de gemeenten in Holland Rijnland ook op sub-regionaal niveau samen. Naast beleid op het niveau van heel Holland Rijnland hebben drie onderscheiden subregio's (Leidse regio, Groene Hart en Greenport Bollenstreek) eigen ruimtelijk-economisch beleid ontwikkeld. Zo hebben de gemeenten in de Leidse regio (Leiden, Leiderdorp, Oegstgeest, Voorschoten en Zoeterwoude) in 2013 gezamenlijk een Economische Agenda opgesteld. De gemeenten in de Bollenstreek hebben het Koersdocument 2012-2015 voor de Greenport Bollenstreek vastgesteld. Op dit moment is gemeente Alphen aan den Rijn met omliggende gemeenten aan het verkennen wat de kracht is van het Groene Hart en hoe die te versterken.

Bijlagen:

1. Topsectorenbeleid (Biobased Economy en Holland Spacecluster)
2. Regionale kantorenstrategie
3. Regionale bedrijventerreinenstrategie
4. Regionaal detailhandelsbeleid
5. Toerisme en (water) recreatie

Bijlage 1

Projectnaam: Topsectoren beleid (projectnummer REZ.09)

Status:

Op basis van de nota "Kansen voor de regio in Topsectorenbeleid" heeft het Dagelijks Bestuur besloten op 19 januari 2012 de sectoren Life Sciences & Health, de Greenports, Space Technology en de sector Biobased Economy te benoemen als de regionale topsectoren. In het AB van 27 maart 2013 en 26 juni 2013 is de inzet van Holland Rijnland op deze sectoren door het programma Holland Rijnland Biobased en inzet op het Holland Space Cluster vastgesteld. Bij de Greenports heeft Holland Rijnland tot nu vooral een rol in het ruimtelijke domein. De sector Life Sciences & Health wordt vanuit de overheden vooral getrokken door de gemeente Leiden in samenwerking met de andere gemeente in de Leidse regio.

Vervolgproducten:

1. Programmaplan Holland Rijnland Biobased 2014
2. Werkprogramma Holland Space Cluster

Korte omschrijving van de inhoud:

Holland Rijnland Biobased:

De regio Holland Rijnland zet in op een Biobased Economy via het programma Holland Rijnland Biobased. Met het Bio Science Park, de Greenports, kennisinstellingen, agrariërs en bedrijfsleven zijn binnen de veertien gemeenten in deze regio alle bouwstenen aanwezig voor een bloeiende Biobased Economy. Vooral met betrekking tot de hoogwaardige toepassingen van biomassa heeft Holland Rijnland een unieke positie. Met deze bouwstenen wil Holland Rijnland koploper zijn in de transitie van een economie gebaseerd op fossiele brandstoffen naar een duurzame Biobased Economy. Een economie waarin wordt ingezet op het beter benutten van biomassa, het verantwoord en optimaal gebruik van ecosystemen en de synergie van de rijkelijk aanwezige kennis en ondernemingskwaliteiten in de regio. Een biobased economy wordt gedragen door ondernemers, onderwijs en overheid, die hun krachten bundelen en kennis delen. Met het programma Holland Rijnland Biobased wordt in samenwerking met deze partijen door de regio Holland Rijnland vooral ingezet op de ontwikkeling van het kennisintensieve deel van de biobased economy. Dit wordt gedaan door inzet op projectontwikkeling om innovaties naar de markt te brengen. Daarnaast door strategische allianties aan te gaan om lokale en regionale initiatieven te verbinden met kansen op provinciaal, landelijk of Europees niveau. Ten slotte door de kansen die de biobased economy biedt voor ondernemers zichtbaar te maken.

Holland Space Cluster:

Mobiele telefonie, televisie, weersvoorspelling; allemaal alledaagse toepassingen die afhankelijk zijn van ruimtevaarttechnologie. Maar denk hierbij ook aan minder voor de hand liggende zaken als de inzet van satellieten voor precisielandbouw, dijkbewaking en fijnstofmeting. De Nederlandse ruimtevaart heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan technologische baanbrekende innovaties op het gebied van zonnepanelen, lichte materialen (composieten) en de productietechnieken voor chips. Nederland heeft binnen de internationale ruimtevaartindustrie altijd een vooraanstaande positie kunnen innemen. Dit komt onder andere door de aanwezigheid van ESA ESTEC in Noordwijk, dat met 2700 werknemers de grootste vestiging van ESA is. Naast Noordwijk kent binnen Holland Rijnland ook Leiden een concentratie aan ruimtevaartbedrijven en kennis met bedrijven als Dutch Space, Cosine, Therma en de Sterrenwacht van de universiteit Leiden. Deze vooraanstaande positie is niet vanzelfsprekend. De internationale concurrentie neemt toe en overheden

moeten als gevolg van de financiële crisis scherp letten op haar uitgaven. De Nederlandse ruimtevaartsector verkeert daarmee in een onzekere positie. Samenwerking in de ruimtevaartsector is nu meer dan ooit van belang. Voor een stevige positie van de Nederlandse ruimtevaart is het essentieel om de innovatiesnelheid en maatschappelijke impact te vergroten door een sterke samenwerking tussen bedrijfsleven, kennisinstelling en overheden. Om deze samenwerking te bevorderen is op initiatief van Holland Rijnland met het bedrijfsleven en kennisinstellingen Het Holland Space Cluster (HSC) opgericht. Het Holland Space Cluster richt zich op profilering om het belang van de Nederlandse Ruimtevaart sterker over het voetlicht te brengen. Het versterken van de samenwerking, onder andere om te zorgen dat meer innovaties uit de ruimtevaart hun weg vinden in de reguliere economie en aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt, onder meer om jongeren door ruimtevaart te interesseren te kiezen voor een technische opleiding.

Resultaat:

Holland Rijnland Biobased:

Voor het project Solar Fuels wordt met middelen van de Universiteit Leiden, gemeente Leiden en het bedrijfsleven (o.a. Dutch Space uit Leiden) een testfaciliteit gerealiseerd. Voor het project om de verdelingstechnologie in de sierteelt te verbeteren ten behoeven van de productie van hoogwaardige plantenstoffen is een aanvraag ingediend bij de topsector Tuinbouw- en Uitgangsmaterialen. De bedrijven Baseclear (Moleculair biologische services te Leiden), van Noort (sierteeltveredeling te Warmond) en Leenen (Narcisveredeling te Lisse), en de kennisinstelling PPO (Lisse) zijn partners in dit consortium. Van andere projecten zoals het gebruik van afvalwaterzuiveringsinstallatie (awzi) voor algenkweek in Hoogmade of de opschaling van Algenenteelt bij Heineken (Zoeterwoude) wordt het komende half jaar duidelijk of de volgende stap gezet kan worden. Daarnaast zijn er goede contacten opgedaan voor nieuwe projecten in het Groene Hart waarop in 2014 kan worden doorgepakt. Onder andere verwerking meststoffen (raffinage mineralen en vergisting) en de vergister van Indaver voor de productie van groen gas die in Alpen aan den Rijn wordt gebouwd.

Holland Space Cluster:

Mede door inzet gezamenlijk optrekken in de lobby met bedrijfsleven en kennisinstellingen is het gelukt om (voorlopig) de bezuinigingen door het rijk op de ruimtevaart terug te draaien. Op 4 november 2013 is het Holland Space Cluster opgericht als platform om de samenwerking verder te versterken.

Uitdagingen:

Holland Rijnland Biobased:

In 2013 is een aantal projecten opgestart de uitdaging is nu om deze tot uitvoering te brengen. Hiervoor is het onder meer de uitdaging om op provinciaal, rijks en Europees niveau financiële middelen te vinden om deze projecten uit te voeren. Het terrein van energie, formeel geen onderdeel van de Biobased Economy, is momenteel in beweging. Onder andere door het warmtenet op Zuidvleugelniveau en het Nationale Energieakkoord dat de komende jaren uitgevoerd moet worden door een groot aantal partijen op verschillende schaalniveaus.

Holland Space Cluster:

Inmiddels zijn de voorgenomen bezuinigingen tot en met 2017 teruggedraaid, maar de bezuinigingen vanaf 2018 zijn nog niet van de baan. Er wordt door het ministerie gewerkt aan een nieuw ruimtevaartbeleid. Lobby via het ministerie en wanneer nodig in een later stadium via de Tweede Kamer is hiervoor belangrijk. De uitkomsten van het ruimtevaartbeleid zijn cruciaal voor de stevige positie van ESA ESTEC en de ruimtevaartbedrijfsleven in de regio. De andere uitdaging is om meer te profiteren van de aanwezigheid van de hoogwaardige

technologie uit de ruimtevaart. Tal van innovaties hebben hun basis in de ruimtevaart. Het bevorderen dat deze innovaties nog meer hun weg vinden in de regulier economie is een stimulans zijn voor de regionale economie.

Relevante documenten:

Topsectoren algemeen:

1. Quicksan topsectoren Holland Rijnland. Klik [hier](#) het document
2. Management Samenvatting Kijk op de Regionale Economie van Holland Rijnland. Klik [hier](#) voor het document.

Holland Rijnland Biobased:

3. Programmaplan Holland Rijnland Biobased 2014. Klik [hier](#) voor het document

Holland Space Cluster:

4. Werkprogramma Holland Space Cluster. Klik [hier](#) het document.
5. Notitie de Nederlandse Ruimtevaart (april 2012). Klik [hier](#) voor het document

Meer informatie en abonneren op nieuwsbrieven kan via: www.hollandrijnland.net/bbe of www.hollandspacluster.nl (komt binnenkort beschikbaar)

Bijlage 2

Project: Regionale kantorenstrategie (projectnummer REZ.03)

Status:

In 2012 is kantorenstrategie Holland Rijnland vastgesteld.

Vervolgproducten:

Plan van Aanpak Uitvoering Kantorenstrategie (vastgesteld in PHO EZ 15 mei 2013)

Korte omschrijving van de inhoud:

De leegstand van kantoren aanpakken en zo de verspilling van ruimte en kapitaal tegengaan. Dat is de doelstelling van de kantorenstrategie van Holland Rijnland. Dat betekent concreet: beperkte kantoorontwikkelingen op de juiste plekken en met goede voorzieningen die met de auto of het openbaar vervoer goed bereikbaar zijn. Bij leegstaande kantoren op slechte locaties wordt aangestuurd op een verandering van functie, bijvoorbeeld wonen. Op die manier komen vraag en aanbod van de kantorenmarkt beter in balans. In de kantorenstrategie zijn een aantal bindende afspraken gemaakt. Het belangrijkste deel van de uitvoering ligt bij de gemeenten. Voor een aantal zaken is Holland Rijnland primair aan zet. Dit zijn:

- Monitoring (zie projectblad monitoring) waarbij meer gemonitord dan nu het geval is zoals inzicht in transformaties en onttrekkingen.
- Organsieren kennisdeling bijeenkomst kantoren voor gemeenten in de regio.
- Actualiseren planvoorraad (bijlage 3 uit de kantorenstrategie)
- Participeren in ambtelijke overleg kantoren Zuid-Holland

Resultaat:

De leegstand in 2014 is voor het eerst gedaald van 15,3% 2013 naar 15,1%. Deze leegstand blijft wel ver boven de gewenste frictieleegstand van 5%.

Uitdagingen:

Hoewel de leegstand in 2014 licht is gedaald ten opzichte van 2013 blijft de leegstand ver boven de gewenste frictieleegstand van 5%. Aandacht voor de uitvoering van de kantorenstrategie blijft daarom van belang. In de (concept) Visie Ruimte & Mobiliteit wil de provincie de ontwikkeling van nieuwe kantoren (buiten de Scienceparken Bio Science Park en Space Business Park) beperken. De uitdaging ligt in eerste instantie in het behouden van enige ruimte voor nieuw kantoorontwikkelingen door beïnvloeding van de Visie Ruimte en Mobiliteit. Na verstelling zal de regionale Kantorenstrategie moet worden geactualiseerd om deze aan te sluiten van de Visie Ruimte en Mobiliteit.

Relevante documenten:

1. Kantorenstrategie Holland Rijnland, 2012. Klik [hier](#) voor het document.
2. Plan van Aanpak Uitvoering Kantorenstrategie. Klik [hier](#) voor het document.
3. Regionale StructuurVisie Holland Rijnland 2020. Klik [hier](#) voor het document.
4. (Concept) Visie Ruimte en Mobiliteit, 2014
5. Monitor en feitenblad kantoren Holland Rijnland, vanaf 2010

Bijlage 3

Project: Regionale bedrijventerreinenstrategie (projectnummer REZ.02)

Status:

De bedrijventerreinenstrategie voor de destijds twaalf Holland Rijnlandgemeenten is vastgesteld door Algemeen Bestuur van Holland Rijnland op 28 oktober 2009. Voor de Oude Rijnzone is in 2009 een aparte bedrijventerreinenstrategie opgesteld.

Vervolgproducten:

- Uitvoeringsprogramma bedrijventerreinenstrategie (vastgesteld in PHO EZ 4 november 2009)
- Selectie van 7 (later 8) pilotprojecten (vastgesteld in PHO EZ 1 november 2010)
- Nieuwe behoefte raming bedrijventerreinen (vastgesteld in DB na positief advies van PHO EZ 30 maart 2012)
- Kwalitatieve analyse en confrontatie bedrijventerreinen (vastgesteld in DB na positief advies van PHO EZ 6 november 2013)
- Notitie over de problematiek van de bedrijven in de hogere milieucategoriën (zgn. "HMC-bedrijven) – in voorbereiding.

Korte omschrijving van de inhoud:

Hoofddoel van Regionale bedrijventerreinenstrategie is voldoende ruimte maken voor het bedrijfsleven, enerzijds door herstructurering van bestaande terreinen en anderzijds door aanleg van nieuwe terreinen en door verouderde terreinen niet te transformeren. De strategie bevat een groot aantal acties. Voor de uitvoering hiervan is met de inzet van provinciale subsidie een regionale procesmanager aan getrokken, die vanaf medio 2010 daadwerkelijk aan de slag is gegaan.

De strategie uit 2009 was gebaseerd op een raming van de behoefte aan nieuwe bedrijventerreinen. Mede door de economische crisis bleek deze raming veel te optimistisch te zijn. In de nieuwe behoefte raming is de totale behoefte aan nieuwe bedrijventerreinen berekend op 110 hectare, waarvan 23 hectare voor uitbreiding en 87 hectare voor vervanging van verouderde terreinen bij niet succesvolle herstructurering.

In vervolg hierop zijn voor ruim 20 bedrijventerreinen in Holland Rijnland onderzocht in hoeverre deze terreinen, gezien de huidige trends, klaar voor de toekomst zijn. Per terrein concrete aanbevelingen gedaan voor de aanpak van de herstructurering. Het rapport is op 16 oktober 2013 besproken met bestuurders en ondernemers.

Resultaat:

In de afgelopen jaren is door de inzet van de procesmanager een forse impuls gegeven aan de herstructurering van bedrijventerreinen in Holland Rijnland. Er zijn regiobreed zeven (later acht) pilot projecten opgestart, die met wisselend succes overigens, van start zijn gegaan met het vernieuwen van het bedrijventerrein. De inzet van de procesmanager bij vooral de pilotprojecten heeft de herstructurering wel goed in gang gezet, maar de herstructurering zelf heeft tot nu toe geen noemenswaardige ruimtewinst opgeleverd, aangezien de herstructurering vooral gericht is op de aanpak van de openbare buitenruimte en de ontsluiting. Nieuwe bedrijventerreinen zijn - mede onder invloed van de economische crisis - niet aangelegd; in tegendeel in de plannen is alleen maar geschrapt.

Uitdagingen:

- Herstructurering van bedrijventerreinen voortvarend oppakken op basis van de conclusies in het rapport uit 2013.
- Eventueel opstellen van een nieuwe bedrijventerreinenvisie per subregio.

Relevante documenten:

1. Meer doen met minder ruimte; bedrijventerreinstrategie Holland Rijnland, 2009. Klik [hier](#) voor het document.
2. Behoefteraming bedrijfshuisvesting 2.0, 2012. Klik hier voor het document. Klik [hier](#) voor het document.
3. Conclusies Economische Effectrapportages bedrijventerreinen Holland Rijnland, 2013. Klik [hier](#) voor het hoofddocument en [hier](#) voor het bijlagedocument.
4. Regionale StructuurVisie Holland Rijnland 2020. Klik [hier](#) voor het document.
5. (Concept) Visie Ruimte en Mobiliteit, 2014.
6. Feitenblad bedrijventerreinen Holland Rijnland 2012

Bijlage 4

Project: Regionaal detailhandelsbeleid (projectnummer REZ.05)

Status:

In 2006 is voor het toenmalige REO-gebied Rijn- en Bollenstreek (nu Holland Rijnland) een detailhandelsstructuurvisie opgesteld, waarmee het Algemeen Bestuur (AB) van Holland Rijnland destijds heeft ingestemd. Deze visie is inmiddels sterk verouderd, omdat hierin geen rekening is gehouden met nieuwe ontwikkelingen zoals de opkomst van internetverkoop en de toenemende leegstand in winkelgebieden.

Op 5 maart 2014 heeft het Algemeen Bestuur wel nieuw beleid voor de zogenoemde PDV-locaties (perifere detailhandelslocaties), waarvan er zes in de regio zijn, vastgesteld.

Vervolgproducten:

geen

Korte omschrijving van de inhoud:

Na uitvoerige discussies in het portefeuillehoudersoverleg Economische zaken zijn afspraken gemaakt over de wenselijkheid om op de PDV-locaties ook andere soorten detailhandel toe te laten dan wat volgens de provinciale Verordening Ruimte mogelijk is. Dit geeft - lopende de totstandkoming van de nieuwe provinciale Visie Ruimte en Mobiliteit en Verordening Ruimte nog wel discussie met de provincie.

In de detailhandelsstructuurvisie uit 2006 is voor de noordelijke Bollenstreek ook een nieuwe PDV-locatie opgenomen. Deze locatie is (als zoeklocatie) ook opgenomen in zowel de Regionale Structuurvisie van Holland Rijnland als de Provinciale Structuurvisie. De provincie heeft deze locatie echter in de nieuwe (Concept) Visie Ruimte en Mobiliteit niet meer opgenomen, omdat er volgens Gedeputeerde Staten al te veel PDV-locaties zijn en er geen behoefte meer is aan een nieuwe PDV-locatie in de Bollenstreek. Ook dit is nog een punt van discussie met de provincie.

REO-advisering:

Volgens de Verordening Ruimte is er een advies van het Regionaal Economisch Overleg (REO) nodig voor nieuwe detailhandelsontwikkelingen groter dan 2.000 m² in winkelcentra en 1.000 m² op PDV-locaties. Sinds 2010 ligt deze REO-adviestaak bij het Dagelijks Bestuur van Holland Rijnland, die hierover advies vraagt aan het PHO EZ.

Resultaat:

Naast nieuwe afspraken over de PDV-locaties zijn er in de afgelopen jaren diverse adviezen gegeven over de vestiging van nieuwe detailhandel.

Momenteel ligt er een adviesaanvraag van de gemeente Zoeterwoude over de ontwikkeling van 4.000 m² detailhandel in de Meerburgerpolder.

Uitdagingen:

- Consequente en consistente advisering voor nieuwe ontwikkelingen
- Eventueel opstellen van een nieuwe detailhandelsstructuurvisie per subregio, waarin ook de ruimtelijke gevolgen van de groeiende verkoop via internet e.d. zijn verwerkt.

Relevante documenten:

1. Regionale detailhandelsstructuurvisie, 2006. Klik [hier](#) voor het document (concept = def).
2. Beleid voor perifere detailhandelslocaties, 2014. Klik [hier](#) voor het document.
3. Regionale StructuurVisie Holland Rijnland 2020. Klik [hier](#) voor het document.
4. (Concept) Visie Ruimte en Mobiliteit, 2014

Bijlage 5

Project: Stimuleren toerisme en recreatie (projectnummer REZ.10/ REZ.11)

Status:

In de Regionale Structuurvisie is toerisme en recreatie benoemd als kansrijke sector voor Holland Rijnland, zowel voor bezoekers als woonklimaat. De unieke locatie tussen de grote steden geeft zowel de steden als het landelijk gebied in onze regio potentieel om meer inkomsten te genereren. Ontwikkeling en onderhoud van recreatieve routestructuren zijn daarin bij uitstek een regionale overheidstaak.

Korte omschrijving van de inhoud:

- Onderhoud Fietsknooppuntennetwerk

In onze regio aangelegd in 2010, en sinds kort landelijk dekkend, kent het fietsknooppuntennetwerk groot succes. Wel kunnen routes en informatie nog beter, en moet onderhoud voor de afgesproken bedragen op een goed niveau blijven. Holland Rijnland voert hierover de regie.

- Onderhoud en verbeteren sloepennetwerk

Het voorgaand project, maar dan op het water. Met de vele watergangen in onze regio is 'sloepennetwerk Hollandse Plassen' uit 2011 een nuttig en veel geroemd project dat mensen verleidt het water op te gaan. Een idee uit Nieuwkoop, nu nog uniek in Nederland. Net als bij het fietsknooppuntennetwerk is de brede bekendheid cruciaal voor het gebruik. Holland Rijnland zet zich in voor onderhoud van het sloepennetwerk, heeft gezorgd voor een privaat gerunde website en app. www.sloepennetwerk.nl, en zet zich in voor uitbreiding van het huidige netwerk. Holland Rijnland neemt een projectleidersrol voor uitbreiding in de Bollenstreek, en stimuleert uitbreiding elders met advies. Dit werpt nu haar vruchten af. Grote delen van West-Nederland hebben dit opgepakt en hebben nu vergaande uitvoeringplannen in 2014 of 2015. Deze kritische massa zal een grote bekendheid opleveren, die de drempel voor het varen verlaagt en vooral stedelingen het water op moet trekken. Holland Rijnland ligt geografisch ideaal om deze economische impuls volop mee te pakken.

- Ondersteunen Hollands Utrechts Plassenberaad

Het Hollands Utrechts Plassenberaad heeft als doel promotie van de Hollandse Plassen. Dit doet zij door organiseren van het Nationaal Regenboog Evenement (zeilevenement) en het doen van onderzoek naar het invoeren van een vaarvignet op de plassen. Holland Rijnland levert een secretaris.

- Varen Duin- en Bollenstreek

Diverse projecten als aanlegsteigers bij cultureel erfgoed en betere informatievoorziening moeten de Bollenstreek een bestemming maken die ook te bevaren is. Fysieke belemmeringen in de watergangen worden momenteel opgeheven en dat maakt de weg vrij om ook de aanleg- en informatievoorzieningen te verruimen en daarmee ook de recreatiemogelijkheden. Aansluiting bij het sloepennetwerk is hier onderdeel van. Dit project wordt grotendeels gesubsidieerd door Uitvoeringsprogramma's Groen van de provincie en regio. Hiermee past dit project zowel bij Groen als bij Economische Zaken.

Resultaat:

Betere routevoorzieningen voor bewoners en bezoekers. Daarmee meer recreatiekwaliteit en inkomen.

Uitdagingen:

Nu ligt er bij provincie nog geld voor routestructuren en recreatiebeleid in het algemeen. Naar verwachting worden dit flink minder in komende jaren.

De overheid kan de hardware leveren, zoals routestructuren. Het zijn uiteindelijk de ondernemers die hier hun voordeel mee moeten doen en nieuwe producten aan of bij deze routes aanbieden, zoals dagtochten, bootverhuur of horeca. Daarmee neemt het aanbod voor de bezoeker pas echt toe. Holland Rijnland hoopt met routestructuren een stimulans te geven.